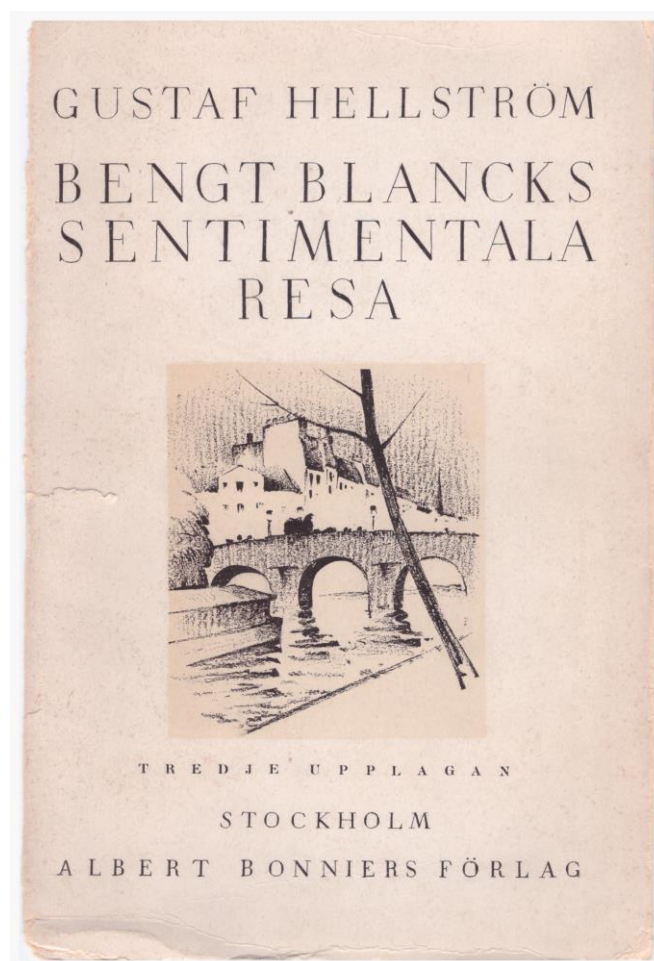

Möten med den Nya kvinnan

Kring romanen *Bengt Blancks sentimentala resa*, 1917

GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET

Medlemsblad nr 34. Årgång 17
Hösten 2017

ISSN 1653-0268

Innehåll

Om detta nummer av medlemsbladet	2
Ordförandens sida	3
Kring Hellströms roman <i>Bengt Blancks sentimentala resa</i>	
En tillägnan (Lennart Leopold)	5
Introduktion och sammandrag (Lennart Leopold)	6
Comme c'est simple, l'amour! (Gustaf Hellström)	9
En ny bok af Gustaf Hellström (Beth Hennings)	20
Gustaf Hellströms nya roman (John Landquist)	24
Inför ett nytt år. Tal av Gustaf Hellström i radio nyårsafton 1942	26
Baksidestexten till volym 5 i skriftserien: <i>Resa i Stalins Ryssland</i>	30
Hellström-Nytt...	31
Faktaruta om Gustaf Hellström-sällskapet	32

Om detta nummer av medlemsbladet

Medlemsbladet inleds med Disas fylliga ordförandesida. Och som vanligt är det sedan några jubileum på gång. I höst är det inte bara 100 år sedan Oktoberrevolutionen, utan vid samma tid utkom också en ny roman av Gustaf Hellström! Om Sovjetsamhället handlar vår nya bok i skriftserien, *Resa i Stalins Ryssland*, medan föreliggande medlemsblad ägnas romanen – *Bengt Blancks sentimentala resa*. På höstmötet kommer vi dessutom att uppmärksamma 75-årsminnet av Hellströms inval 1942 i Svenska Akademien.

I en intervju det året, i samband med publiceringen av *Kärlek och politik*, menar Hellström att romaner bör vara verklighetsbaserade – varför hitta på när verkligheten är så spännande? Som exempel på en roman med påhittad intrig nämner Hellström just *Bengt Blancks sentimentala resa*, som han i efterhand tycks mena var mindre bra. Det han då glömmer är att romanens innehåll på sin tid var brännande aktuellt och att den väckte stort intresse. I själva verket är dess innehåll fortfarande lika aktuellt runt om i världen. Här aktualiseras nämligen männens och samhällets förtryckande och inskränkta syn på kvinnlig sexualitet. En av karaktärerna får till och med argumentera för legalisering av abort!

I medlemsbladet återges även Hellströms tal i radio nyårsafton 1942. Anledningen är att höstmötet kommer att handla just om 1942, året då de slutgiltiga erkännandena av Hellströms mångsidiga livsverk kom, i samband med 60-årsdagen i augusti och invalet i Svenska Akademien senare samma höst. Slutligen avtrycks också baksidestexten till vår nya bok. Glöm inte att skaffa den!

På omslaget avbildas framsidan av *Bengt Blancks sentimentala resa* från 1917, tredje upplagan. Boken kom ut i början av november och redan den 18 december meddelade en annons i *DN* att den nu tryckts i ”4:e tusendet”.

Red.

Bästa Gustaf Hellström-vän!

Hur gärna vi än vill hålla kvar sommaren – hur den än må ha varit detta år! – så är vi nu när september snart börjar obevekligen inne i den första HÖST-månaden, och vi får litet till mans/kvinnas ta itu med våra olika uppgifter.

Hoppas att de flesta av er känner er lika laddade som vi andra i Gustaf Hellström-sällskapet! Jag har precis kommit hem från höst”terminens” första styrelsesammanträde – lika inspirerande och idérikt som alltid! – och vi ser nu alla fram mot de tre stående, trevliga ”begivenheterna” under hösten:

Bokfestivalen i Kristianstad, Bokmässan i Göteborg (dock med viss olust detta år) och förstås vårt eget traditionella **Höstmöte** i oktober.

Bokfestivalen, torsdagen den 7 till och med lördagen den 9 september, är en riktigt stor begivenhet, ganska unik för en så pass liten stad som Kristianstad, och Gustaf Hellström-sällskapet deltar som vanligt dels med en **guidad vandring** med Hellström-inriktning på fredagen, dels förstås med **bokbord och presentation av årets bok** på lördagen.

Den nya bokens titel är ***Resa i Stalins Ryssland*** med underrubriken *Gustaf Hellströms reportage från Sovjetunionen sommaren 1937*. Den innehåller Hellströms mycket avslöjande och inkännande reportage från en fyraveckors resa i Sovjetunionen. Originalboken hade för övrigt den ironiska titeln ***Vägen till Paradiset***. Som vanligt presenteras boken i ord och inte minst i unika bilder av årets redaktörer Sigurd Rothstein och Lennart Leopold i **Regionmuseets Hörsal lördagen 9 september, kl 12**. Missa inte denna intressanta och viktiga information och introduktion av boken, som vi säljer dels där, dels vid vårt bokbord för det facila priset 100 kronor. Enligt uppgift kommer förresten samtliga bokbord i år att vara utplacerade längs Östra Boulevarden!

Men dessförinnan, **fredagen den 8 september, kl 16**, genomför Sällskapet alltså en guidad vandring med inriktning på Gustaf Hellström och hans verksamhet som författare och journalist. Samling sker i Gustaf Hellström-rummet på Stadsbiblioteket kl 16, där vi startar genom att berätta med utgångspunkt i våra ”presentationsvepor”, som verkligen har gjort rummet till ett Gustaf Hellström-rum. Vi fortsätter sen med en kortare vandring ute i Hellströms Kristianstad. Passa på att delta i årets sista guidade vandring med intressant information om en av 1900-talets viktiga författare och personligheter!

Bokmässan i Göteborg – torsdagen den 28 september till och med söndagen den 1 oktober. Vi deltar alltså, trots att det känns riktigt olustigt att klart antidemokratiska element åter ges plats på Bokmässan! I styrelser för andra litterära sällskap liksom i Gustaf Hellström-sällskapet har frågan om deltagande allvarligt diskuterats. I de flesta sällskap har man beslutat att delta, trots en inre

känsla av motstånd mot att finnas med i samma arrangemang som ”Nya tider”. Inte minst olustigt känns det i ett sällskap som vårt, som är så klart inriktat på en författare och journalist, som tog så klar och kraftfull ställning **MOT** alla våldsideologier och **MOT** allt förtryck. I styrelseprotokollet skrev vi: ”Under diskussionen framstod alternativen att vara antingen *en passiv bojkott* – alltså inget deltagande alls – eller *ett aktivt deltagande*, där vi kunde ta till vara på tillfället att framhålla vad den liberalt sinnade Pennklubbsordföranden Gustaf Hellström stod för, nämligen press- och yttrandefrihet samt avslöjande och kritik av politiskt förtryck. Styrelsen beslöt enhälligt att välja det senare alternativet.”

Ja, för vem vinner egentligen på att lämna fältet fritt för mörka krafter, som alltmer tränger sig in i olika sammanhang, och snart kanske räknas som ”normala inslag”? Genom de två kortföredrag, som vi svarar för under Bokmässan, kommer Sällskapet verkligen att ordentligt markera, vad vi står för! Torsdagen den 28 september 13:00–13:30 talar Roland Persson över ämnet **Gustaf Hellström och kampen mot diktaturerna**. Lördagen den 30 september 11:00–11:30 talar jag själv under rubriken **Gustaf Hellströms resa i Sovjet 1937**. Men vi känner inte riktigt samma glädje inför denna resa som vanligt!

Odelat trevligt är det däremot alltid att se fram mot Sällskapets **höstmöte**. Det hålls i år **söndagen den 22 oktober, kl 15.00** och **alla** hälsas VÄLKOMNA! Lennart Leopold kommer då att i ord och bild berätta om ett viktigt år för Gustaf Hellström, nämligen året 1942, då han ju bl.a. tog inträde bland De Aderton!

Jag vill också tipsa er redan nu om något riktigt intressant till våren, då vi i Pensionärs-universitetets (ChriPUs) och Folkuniversitetets regi planerar att genomföra en studiecirkel om **Världsreportern, Akademiledamoten och Kristianstadpojken Gustaf Hellström**. Vi skall dels berätta om hans barndom och uppväxt, dels läsa och diskutera en del av hans texter, både skönlitterära och journalistiska. Vi hoppas, att ni som känner, att ni vill veta mer om en av 1900-talets viktiga författare **och** motståndare till diktatur och förtryck, vill delta i denna studiecirkel, som leds av Lennart Leopold, Roland Persson och mig.

Ja, någon stiltje är det inte i Gustaf Hellström-sällskapet, och det är vi glada för!! Vi har fått några nya medlemmar också denna sommar, och vi gläder oss åt dem och lika mycket åt er andra, sedan tidigare trogna medlemmar, som gör vår verksamhet möjlig och gör det roligt och meningsfullt för oss att arbeta vidare!!

TACK FÖR ERT STÖD!!! Vi hoppas få se er vid våra olika arrangemang!

Glada hälsningar från styrelsen för Gustaf Hellström-sällskapet
genom Disa Lundgren
Ordförande

Kring Hellströms roman *Bengt Blancks sentimentala resa*

En tillägnan (Lennart Leopold)

Gustaf Hellström har gift sig. DN den 21 november 1915

”*Till L.S.*”, läser vi i Hellströms roman *Bengt Blancks sentimentala resa* från 1917. Det är hustrun, den amerikanska modetecknerskan Louise Shoemaker, som åsyftas. Även bokens vackra motto bör vara ägnat henne: ”Give me purity to be worthy the good in her, and grant her patience to reach the good in me.”¹

När Hellström gifte sig med Louise i november 1915 var det ingalunda hans första försök att finna en livskamrat. Han hade bakom sig minst ett par brutna förlovningar och ännu fler spruckna vänskapsförbindelser av mer eller mindre seriös natur. Hur förhoppningsfull han var ens denna gång kan man i och för sig fundera över. I ett brev skrev han nämligen: ”Ingen av oss hyser några öfverdrifna illusioner om långvarigheten af arrangemanget, men vi hyser i alla fall en liten förhoppning om en tre- eller femårsperiod.”

Vi får tänka oss att Louise Hellstrom, förutom andra sympatiska egenskaper, uppfyllde ett par krav som tycks ha varit vägledande för Hellström – som äkta representant för tidens Nya kvinna var hon både självständig och självförsörjande. Ensam räknade han inte med att kunna försörja en hustru.

Hellström hade mött den Nya kvinnan i flera gestalter genom åren. Några namn känner vi: Maria von Platen, Elin Wägner, Romana Boutkievitch, Ulla Bjerne och så Louise Shoemaker. Även i romanen möter vi sådana kvinnor.

En Ny kvinna alltså. Men finns det någon Ny man som är henne värdig?

¹ Mottot är hämtat ur *The Ordeal of Richard Feverel* av den viktorianske romanförfattaren George Meredith (1828–1909).

Introduktion och sammandrag (Lennart Leopold)

Det är kanske inte främst som kvinnskildrare vi minns Gustaf Hellström, men faktum är att han under tiotalet och in på tjugotalet sågs som pionjär i Sverige, vad gällde manliga författares skildringar av tidens självständiga men i hemlandet ännu ovanliga och kontroversiella Nya kvinna. När man läser romanen *Bengt Blancks sentimentala resa* förstår man fullt väl hur han kunde få en sådan ställning i samtidens svenska litteratur.

Här nedan presenteras romanen översiktligt. Sedan följer bokens andra kapitel, "Comme c'est simple, l'amour!", i sin helhet, varefter två recensioner återges, skrivna av en kvinnlig och en manlig skribent. Sammantaget bör detta kunna ge en ganska god bild av romanen.

I. RESAN UT

På jakt efter det förflutna

Författaren Bengt Blanck har nyss brutit en förlovning. I september reser han till Paris för att – som han tror – återförenas med Gerda som han tidigare haft ett förhållande med. Hon har nämligen skrivit ett brev som han tolkat så. Han tar in på samma hotell i Montparnasse där de tidigare bott, han i nr 11 och hon i nr 12. Mellan rummen finns en dörr, men handtaget har nu tagits bort från Blancks sida. Han tror att Gerda fortfarande bor i tolvan och hinner skämma ut sig rejält innan han av hotellvärden blir upplyst om att det är en annan dam som bor där nu. Men nog ska väl Gerda komma tillbaka, hon har ju lämnat kvar en stor koffert? Dagar och veckor går. Blanck fyller sin långa väntan med att skriva långa brev till Gerda, där han återerinar sig deras tid tillsammans. Han inser så småningom att den kanske inte hade varit så ogrumlat lycklig, trots allt. Han har inte hennes adress och sidorna blir till sist så många att han bestämmer sig för att det nog kan bli en roman av det hela. Han behöver bara byta ut namnen och låta hjälten vara arkitekt i stället för författare! Efter ett par månaders väntan dyker Gerda trots allt upp. Nu sitter hon på hans rum och läser manuskriptet som Blanck inte hunnit gömma undan. "Känner du det så, Bengt?" frågar hon efter läsningen, och han svarar ja. Hon ber att få tillbaka sitt brev och river sönder det: "Jag vill inte att det brevet ska finnas. Jag kom bara hit för att hämta min koffert. Jag ... jag ska gifta mig. Jag...jag träffade honom nere i Hyères. Förlåt mig Bengt!" Kapitlet slutar med att Blanck skriver ett nytt, ironiskt slut på sin roman.

Comme c'est simple, l'amour!

Blanck har så småningom i all sedlighet kommit på te- och kaffedrickande fot med kvinnan i nr 12, danskan Harriet Kemner. Så en kväll finner de – bägge lika överraskade – att de "skulle kunna ha nöje av varandra". Ett lättsamt och kravlöst förhållande inleds, men så småningom hopas molnen på deras dittills bekymmerslösa himmel. Kapitlet återges i sin helhet här nedan, s. 9–19.

Veronal

Harriet har rest hem till Köpenhamn för att fira jul. Blancks svartsjuka tankar kring hennes förflutna har raserat deras lycka. Han får ett långt julbrev från sin mor som berättar att Sven, hans äldre bror, ska gifta sig. På kvällen kan Blanck inte somna. Han tar en kapsel Veronal, men det hjälper inte. I en gammal tidning hittar han en boy scout-historia, som väcker hans intresse eftersom ”han själv en gång intresserat sig för rörelsen”. Det visar sig vara en lång och något intrikat historia (tio boksidor) om en pojke (boy scout) och dennes giftasvuxna syster, som i hemlighet låter sig uppvaktas i hemmet av en ung officer, vilken efter en del förvecklingar av hennes far blir upplyst om att hon redan är förlovad. Blanck läser historien och tar därefter ytterligare en kapsel Veronal.

Té à l’anarchiste

Blanck lämnar hotellet i Montparnasse och flyttar i stället till Quartier Latin. Han ämnar utnyttja Nationalbiblioteket för att få stoff till en historisk berättelse. På biblioteket träffar han en bekant, Kartshagin, en ryss som bjuder honom att besöka honom: ”Vi har ett slags kvällar varje fredag: te à la russe, whisky, om ni så vill, musik ibland.” Blanck besöker ryssen några fredagskvällar och lyssnar till musik och ”diskussioner över åtskilliga världens ting”. Där samlas ”ryssar, tyskar och avancerade engelsmän, insprängda med en eller annan artigt reserverad fransman”. Blanck tycks mestadels sitta och lyssna. Vid samovaren presiderar Kartshagina, en släkting till värden: ”en liten kvinna på en fyrtiofem år med mörkt, lockigt, kortklippt hår, ett djupt ärr över vänstra kinden, ett regelbundet ansikte med dragning åt det sensuella eller kanske snarare åt vällevnad och, som motsats till detta, med en vitalitet lika våldsam, som hon själv var liten”. Av en av de andra gästerna – en tysk kulturhistoriker som ”skrivit en stor doktorsavhandling om markis de Sades plats och betydelse i världsordningen” – får Blanck sig anförtrött ”att hon var en autentisk landsförvisad, vilket är mer sällsynt än man i allmänhet tror”. Hon är kvinnoläkare och en kväll kommer diskussionerna att kretsa kring samhällets – och männens – inskränkta syn på kvinnlig sexualitet genom tiderna. Kartshagina får då även tillfälle att utförligt redovisa och diskutera sina argument för legalisering av abort – eller fosterfördrivning, som termen löd på den tiden.

II. RESAN HEM

En extralärare

Det är nu i slutet av februari. Blanck får ett brev som han hoppas är från Harriet, som han inte har kunnat glömma. Men i stället är det från Betty Bohlin, som han varit förälskad i när han var i sextonårsåldern. Hon var då förlovad med Sven, som dock bröt förlovningen – av skäl som lillebror Bengt inte känner. Betty som är engagerad i kvinnokampen kommer till Paris från London, där hon varit sekreterare för Sverige vid ”ett förberedande internationellt styrelsemöte”. Nu ber hon Blanck att visa henne Paris. Under ett av deras samtal kommer Betty att

utförligt berätta en trist historia om en nyexaminerad lärarinna som tvingas sluta, då det går rykten om henne och hennes fästman – också blivande lärare – i småstaden där de tagit tjänst. Hennes avgångsbetyg blir sådant att hon aldrig mer kan få en lärartjänst. Fästmannen kan dock fortsätta sin lärarkarriär, som om ingenting hänt. Detaljriikedomen i berättelsen leder Blanck till slutsatsen att Betty i själva verket berättar sin egen historia, något som hon inte förnekar.

Rektorskan Blancks testamente

Bengt Blanck reser hem för att närvara vid sin bror Svens bröllop. På kvällen efteråt räcker hans mor honom ett brev, vilket egentligen varit tänkt för Sven men som modern tvekat att lämna denne. När Bengt nu berättar att han ämnar förlova och gifta sig med Harriet Kemner i Köpenhamn blir det i stället han som får läsa brevet. Bengts far är rektor på ett läroverk. Han var en gång en lovande historiker och akademisk lärare, men när han blev förbigången vid en professorstillsättning tog han i stället tjänst som läroverkslektor. Modern berättar i brevet om sitt allt igenom trista äktenskap och uppmanar sonen att verkligen bry sig om sin hustru, att ta hennes tankar och synpunkter på allvar i stället för att låta sig helt uppslukas av sitt arbete och sin karriär.

Vid målet

Blanck söker Harriet i Köpenhamn, men det visar sig att hon ska gifta sig – med en man som hon känt sedan tidigare och som nu har friat: ”Jag älskar honom inte och han vet det. Men jag längtar efter ett hem. Och han är en mänska.”

COMME C'EST SIMPLE L'AMOUR!

Ur Bengt Blancks sentimentala resa

En söndagsmorgon i slutet av november väcktes Blanck av kyrkklockorna i Notre Dame des Champs. De kallade till andra mässan. Han blev sittande några sekunder kappräk i sängen och såg sig omkring som om han ej känt igen sitt rum.

Dörren till tolvan stod på glänt...

Plötsligt blev han fullt vaken, mindes allt. Han kröp åter ned i bädden, stack huvudet under lakanet och mumlade:

– Comme c'est simple, l'amour!

En lång stund sökte han efter en svensk översättning av frasen. Men det fanns ingen... Till och med den av hans landsmän, som kommit fransk esprit närmast, kallade det "älska på hedniskt vis"² till skillnad från en annan, "en lutersk kärlek", en liten köttets fest mellan dispyterna och de husliga bekymren. "Älska på hedniskt vis." Nej! Comme c'est simple, l'amour! Dessa fyra ord, som ögonblickligen för varje fransman upprullade hela situationen: dess oväntade plötslighet, dess charme, dess delikatess (han fick endast franska ord på tungan) – för dessa fyra ord fordrades det på svenska en lång förklaring, som sysslade mera med sexualmoraliska ursäkter än med erotik, en förklaring, som till nio tiondelar utgjorde en bön om förlåtelse för köttets svaghet: "vi älskade varandra så vansinnigt".

Blanck sträckte ut sig och fortsatte, vänd till en imaginär person med sträng uppsyn: "Nej, min herre, Harriet Kemner och jag älska varandra inte. När vi i går kväll sutto bredvid varandra inne på hennes rum och drucko kaffe, använde vi visserligen ordet älska. Men vi visste samtidigt båda, hur mycket vi lade in i uttrycket. Det innebar inga garantier eller ens löften för morgondagen. Det innefattade ej heller någonting av det djupa, ödesmättade, personlighetsbestämmande, självuppgivande. Innan ordet uttalades, hade det ej heller föregåtts av långa giljarveckors hopp och tvivel och lidande.

Vi sutto i går kväll inne på Harriets rum och talade om en bok, som vi båda råkade ha läst och där händelsen var förlagd till Japan. Det var för resten Claude Farrères *La Bataille*.³ Under samtalets gång märkte vi plötsligt, att vi skulle kunna ha nöje av varandra. Det är visserligen sällsynt, att en sådan upptäckt kommer på samma gång plötsligt och ömsesidigt. Men det händer. Jag sade därför:

– Jag älskar er!

Hon försökte ännu värja sig bakom sin Baedekeröverlägsenhet och svarade:

– Varför skulle ni inte göra det?

² En passning till ett gemensamt förgånget! Hjalmar Söderberg låter ju Lydia Stille säga så i romanen *Den allvarsamma leken*, och "förlagan" till Lydia är som bekant Maria von Platen.

³ Claude Farrères roman *La Bataille* skildrar den olyckliga kärlekshistorien mellan en vacker ung japanska och en brittisk sjöofficer. Titeln, *La Bataille*, syftar på det stora slaget 1905 mellan den japanska och den ryska flottan.

Men jag visste, att jag läst rätt i hennes ögon...

Comme c'est simple, l'amour !”

Klockorna i Notre Dame des Champs fortforo att ringa. Nu hade man tagit till den allra största klockan; den dånade nere i en djup malmbas, som om det var på honom den kallade. Hans huvud dök åter upp över lakanet. Han tände en cigarrett, placerade ena armen under nacken och försjönk i sina minnen.

Men när han försökte samla dem i ett enda adjektiv, kände han sig åter bortkommen. Hedniskt? Underbart? Nej, deliciöst! Men där var han åter inne i franskan.

Han ryckte till. Utan att han kunde se henne, stängde hon sakta dörren mellan dem och frågade samtidigt:

– Ska vi äta lunch tillsammans?

– Naturligtvis!

Han hoppade ur sängen.

– Jag är färdig om tre kvart.

Medan han gjorde sin toalett, blev han allt mera blygt betänksam. Hur skulle han möta henne? Vad skulle han säga? Situationen var ömtålig. Ett kamratligt veckodagsleende trodde han sig ej mäktig att prestera. En älskares passionerat stumma, tacksamma handtryckning skulle möjligen ha på henne samma sårande effekt som ett flott och belåtet sillstryparleende.⁴ Förhållandet var: han kände henne ej tillräckligt. Han visste, att hon hette Harriet Kemner och han anade, att hon var mellan 25 och 30 år. Han visste, att hon var en berest ironiker och färg-entusiast, och att namnet på hennes parfym var Bois sacré. Han visste vidare, att hon slutat måla (av det som behövs för att kunna måla har kvinnan bara färgsinnet, hade hon sagt) och i stället slagit sig på yrket att anlägga trädgårdar à la Matisse. (Idén att applicera den rena färgvalören på så stora ytor som trädgårdar och arbeta i blommor i stället för i färger var ej hennes egen; den hade hon fått från Monets lantställe ute i Giverny.) Han visste slutligen, att hon sökte få tag på någon mycket rik man, med vilkens trädgårdsanläggningar hon kunde få härja som hon ville. Men allt detta kunde knappast hjälpa Blanck över de första tio minuterna.

Dess bättre började det regna. Han välsignade dropparna, som föllo. Solsken driver till talförhet. Men en drypande regnrock tvingar en allt längre in i sig själv, som om man sökte efter en torr fläck inom sig.

Hon var också klädd i regnrock, när de möttes ute i korridoren, och efter att ha hälsat varandra med en stum nickning följdes de åt under tystnad till närmaste droskstation. Han gav chauffören adressen på en restaurang, där han visste, att de skulle se många och egendomliga människor, som kunde ge anledning till samtal.

Under lunchen använde de sig av omskrivningar och manövrerade listigt kring andra personen singularis.

⁴ ”Sillstrypare” var enligt SAOB ”en nedsättande benämning på en person som sysslar med (handel med) sill; vanligt om specerihandlare l. biträde i speceributik; stundom äv. i allmänare anv., nyttjat som nedsättande tillmäle l. dyl.”.

Vid kaffet sade hon:

– Hur ska det sluta ?

Av tonfallet i hennes röst sökte han komma underfund med, vad hon själv tänkte, men han kände ej hennes röst tillräckligt. Hennes blick sade honom lika litet. Hon log och hennes leende föreföll honom en smula ironiskt.

Han visste ej vad han skulle svara. Han började känna en tyngd inom sig. Redan fråga om morgondagen... Han försökte sig med ett leende och en antydning till en axelryckning.

Hon sade:

– Se inte så allvarlig ut. Förmodligen tröttnar vi på varandra en dag

Han svarade:

– Comme c'est simple, l'amour!

De logo båda.

- - -

Han hade aldrig förr varit så lycklig, hade aldrig erfarit en sådan känsla av absolut naturlig frihet som nu. Om Bergson har rätt, när han säger, att man ej kan tala om en verklig lycka i förhållandet mellan man och kvinna, förrän de smält varandra, så hade för deras vidkommande processen försiggått som den bör, när det är fråga om sunda naturer: de hade ej lagt märke till den. Ingen flottpolitik avlägsnade deras hjärtan från varandra. När dörren mellan deras rum stängdes, skedde det utan buller. Det var en pastoral, en pastoral i två hotellrum, medan världen skötte sig själv därutanför i decemberkyla och ruskväder.

De voro så lyckliga, att de måste anstränga sin fantasi för att locka fram olyckan. Detta var för vackert för att kunna räcka länge. De brukade fråga varandra:

Hur ska det sluta ?

– Du kommer att tröttna på mig, sade hon.

– Nej, det är du, som...

– Jag vet, sade hon, låt oss skiljas, medan det är som nu. Då kan vi efteråt sitta var och en på sitt håll och minnas allt i en behaglig melankoli, lyckliga och sorgsna.

– Så vis är inte mänskan.

Dessa samtal gjorde deras samliv än mera utsökt. Tanken på skilsmässan kom honom att njuta av varje timme, som om nästa dag kunde bli den sista. Den ökade hans hänsynsfullhet, den skärpte hans finkänslighet. Han levde på höjden av sitt bästa jag. När han varit ensam ute i den kalla, ruskiga världen och gick tillbaka uppför hotelltrappan, behövde han ej stanna och säga till sig själv: Herre Gud, egentligen borde jag ju ha köpt blommor. *Han hade dem i handen!* Och om hon, sedan de gått och lagt sig, önskade dränka sovrummet i mörker, sade han ej: min vän, endast en minut, jag har bara två sidor kvar till kapitlets slut. *Han släckte!*

En dag, när han kom in i hennes rum efter ett besök ute i staden, såg han att hon grätit.

– Vad är det, min vän, vad är det?

Det dröjde en lång stund, innan hon svarade:

– Bengt, älskar du mig? Förstår du vad jag menar?

– Ja, Harriet, jag förstår.

Han satte sig vid sidan om henne och tog hennes hand. Han förstod. Detta var alltså slutet. Eller rättare början. Det var så han skulle segla in i äktenskapet: ett expressbröllop för att slå ihjäl skandalen. Harriet Kemner skulle bli hans hustru. Harriet Kemner skulle bli svärdotter till f. d. docenten, numera rektorn Anders Blanck. Vem var Harriet Kemner?

Han blev sittande vid sidan om henne med sin hand orörlig kring hennes och stirrade framför sig. Hans tankar snurrade runt. Hans känslor voro som en upprörd folkmassa. Vem var Harriet Kemner? Han visste det lika litet nu som första gången de mötts. Förmodligen hade hon ett hem någonstans i Danmark, såvida hon ej var föräldralös. Hon hade aldrig nämnt någonting därom. Och han hade heller aldrig frågat – av finkänslighet och kanske också av andra skäl. Man frågar ej små vildfåglar – ej ens utsökta små vildfåglar som hon – om deras hem. Man vill ej onödigtvis såra dem. Och man vill ej heller störa sitt eget samvetslugn genom att sammanställa begreppen äventyrserotik och samhällsmoral. Små vildfåglar ha intet hem, även om det finns någonstans, fullt möblerat och med kvartalshyran betald på förfallodagen. Och nu skulle vildfågeln bli hans hustru. Vem var hon? Vem var Harriet Kemner mer än en kvinna som hade nöje av män och som ej förnekade sig nöjet?

Blanck blygdes över sina tankar. Men han kunde ej hindra dem. Han smekte hennes hand och sade med ett försök till ett leende:

– Min vän, framför allt: gråt inte. Här har vi gått omkring och inventerat vårt uppfinningslager för att komma underfund med hur det skulle sluta. Det har aldrig fallit oss in att tänka på den naturligaste lösningen: giftermål.

Hon grep om hans hand:

– Vill du, Bengt?

Han svarade förnärmad:

– Jag hoppas att du inte för ett ögonblick har tänkt, att jag skulle lämna dig nu, i det tillstånd du befinner dig. Det kommer kanske att bli lite svårt ekonomiskt. Men naturligtvis ska vi gifta oss. Jag hoppas, att du inte för ett ögonblick...

Han tystnade tvärt och stirrade på henne. Hon hade plötsligt brustit ut i skratt. Men hon hade gråtit för alltför få minuter sedan, och tårarna började åter söka sig nedför hennes kinder, medan hon skrattade.

Du missförstår mig, Bengt. Det är inte vad du tror. Det är någonting annat. Jag ska resa hem en av de närmaste dagarna. Jag fick ett telegram för en stund sedan. Jag skulle egentligen ha rest redan för tre veckor sedan, men jag stannade. Nu väntar de mig till julen. Pappa blir rasande, om jag inte kommer. Jag *måste*.

– Men varför gråta?

Hon log:

– Finns där ingenting annat en kvinna kan gråta över än att vara med barn? Bengt, jag älskar dig. Jag vill vara hos dig. Det beror på dig, om vi ska ses igen. Pappa vill inte, att jag ska flacka omkring längre. Jag hade sådan möda att övertala honom sista gången, när jag reste i våras. Jag tror inte jag kan komma tillbaka. Jo, jag kan, om du vill... Vill du att vi ska gifta oss?

Hon log åter.

– Då måste han ju låta mig vara, där du är.

– Är din pappa så sträng?

– Åja! Ganska sträng.

– Vad är din pappa?

– Läkare.

Blanck ryckte till:

– Doktor Kaj Kemner?

– Ja! Se inte så ledsen ut för det!

Han reste sig upp och började gå av och an på golvet. Hans hjärta föreföll honom tungt och kokande som en jäsande degklump.

– Harriet Kemner, doktor Kaj Kemner, julafton, hem...

Han hade sett honom en gång vid nordiska festen på Akademiska föreningen i Lund, en liten slätrakad herre med grått uppstruket hår, rynkor i ansiktet, godmodiga ögon och låg nedvikt krage. Han hade ögonblickligen tänkt på en Hammershøjfigur, när han sett honom. Och hans dotter var Harriet Kemner, Harriet Kemner, som...

Han greps av en tung sorg och han blev plötsligen brännande het.

Det slog honom som någonting i högsta grad onaturligt att också hon hade en livsnerv som ledde till samma samhällslager, samma traditioner, samma moral som hans. Också hon hade en far och en mor, som mötte henne vid stationen, kysste henne och sade: välkommen, barnet mitt. Också henne väntade där en julgran med konfekt och Betlehemsstjärna. Och när hennes föräldrar frågade: Tala om vad du hittade på i Paris...? Vad svarade hon? Hon berättade om sitt arbete, om teatrar, om utställningar och konserter och möjligen, *möjligen* om en utflykt (i stort sällskap) till något nattkafé i Montmartre. Och hennes mor – han tänkte åter på en Hammershøjfigur – skulle skaka betänksamt på huvudet och säga: Men, kära min lilla flicka, är det brukligt?

Eller kanske hon, Harriet Kemner, var sorgebarnet, det svarta fåret. Kanske hon ej blev mottagen med kyssar utan med en lång, stum, undrande, sorgsen blick. Kanske hon aldrig blev tillfrågad om, vad hon sysselsatte sig med i Paris.

Han tänkte:

– Gudskelov att jag inte har någon syster.

Och till denna tanke fogade han följande – utan tillstymmelse till självironi:

– Vad tjänar det till med ett kulturrikt hem, den bästa uppfostran...

Hon följde honom med blicken och sade lågt, en smula skamset:

– Vad ekonomin beträffar, behöver du inte bekymra dig.

Den följande dagen hjälpte han henne med att köpa julklappar: en japansk plånbok åt pappa, sidenblusar åt mamma (vid åsynen av dessa blusar nödgades Blanck borteliminera doktorinnan Kemner från Hammershøjinteriören), hatt och silkesstrumpor åt *en* syster, en praktupplaga av J. H. Fabres ”Insekternas seder” åt en annan syster och ett leksaksaeroplan (”flyger i tre minuter”) åt lillebror.

Hon utvecklade hela sitt färgsinne vid valet av damartiklarna, praktiskt förstånd vid inköpet av plånboken och psykologisk insikt vid väljandet av Fabre. Hon sade:

– På allt detta behöver jag inte betala ett öres tull. Det är bara det förbaskade aeroplanet, som kommer att kosta. Men Kaj *måste* ha det. Hoppas pengarna räcker.

Hon var vid strålande humör. Hon såg på honom:

– Se inte så ledsen ut. Om en månad kommer jag till dig eller du hem till mig. Efter julen ska jag tala om att vi tänker gifta oss.

Hon trodde, att det var endast skilsmässan, som gjorde honom allvarlig.

Vid ett tillfälle sade hon:

– Efter nyår kan du ta och skicka hem ditt porträtt, så att jag kan presentera dig.

Och hon tillade med ett leende:

– Det skadar inte, om du svärtar ögonbrynen, innan du går till fotografen.

– Svärta ögonbrynen? Vad menar du?

Hon ryckte skrattande på axlarna:

– Det är inte naturligt? Jag vet många män, som svärtar sina ögonbryn.

Han ville skrika högt. Efter en stund bröt han ut:

– Många män... Du känner många män, som...

Hon tvärstannade och såg på honom med vidöppna ögon.

– Låt oss gå vidare, sade han, annars tappar vi bort varandra i folkträngseln.

Han gick och knöt händerna av smärta. Han tänkte:

– Många män! Många män!

Han erinrade sig deras första möte. Han hade frågat: Har ni hört många män gurgla sig i halsen? Och hon hade skrattat: naturligtvis! Vem var hon? Vad slags liv hade hon levat?

Han letade i sitt minne: han hade sett henne förr, sista gången han varit i Paris. Han hade sett henne i sällskap med någon och gick genom sitt galleri av skandinaviska bekanta...

Han var åter på jakt efter det förflutna och hans mun slöt sig i ett bittert leende:

– Comme c’est simple, l’amour.

Hon skulle resa följande dag med morgontåget.

Innan de gingo hem den sista kvällen, blevo de sittande en stund över en kopp kaffe på en restaurang i kvarteret. Blanck hade stretat emot. För några dagar

sedan skulle han ej ha gjort några invändningar. Men de sista trettio timmarna hade gjort honom moralisk. Han var dessutom feg och han skämdes.

– Ska vi verkligen gå ditin, sade han. Luften därinne är så dålig.

Men Harriet var envis. Hon var nervös. Hon hade dessutom lockats av bullret därifrån. De rekommenderade breven hade tydligen redan börjat anlända från världens alla kanter, från San Francisco och Moskva, Norrland och Neapel.⁵ Julfirandet var i full gång. Det sjöngs på alla tungomål och skrattades och skreks.

– Bara några minuter!

I hennes röst låg redan aningen om en begäran på förklaring och Blanck gav vika:

– Som du vill, min vän!

Vad han fruktat, inträffade redan efter ett par minuter. En liten modell kom sprattlande fram till honom och skakade hans hand, som om den varit en medikamentflaska.

Nej, se Blanck! Hur mår du? Det var länge sen!

Han lösgjorde sakta sin hand:

– Tack bra! Och ni själv?

Den lilla modellen hade förstått: han hade ej kallat henne du tillbaka. Hon gav Harriet en skygg snedblick. Sekunden efter blev hon blossande röd under pudret.

– Förlåt, stammade hon, jag såg inte... Jag förstod inte...

Hon slank skamsen ut i ett annat kaférum.

Harriet och Blanck sutto tysta och rörde om sockret i sitt kaffe.

Efter en stund sade hon med mycket låg röst, medan hon satt böjd över sin kopp och lekte med teskeden:

– Säg, Bengt, tycker du inte, att du var en smula ovänlig mot den där lilla flickan. Hon menade tydligen inte någonting ont med att komma och hälsa på dig. Såg du hennes ansikte, när hon gick? Hon var som en liten hundvalp, som kommer fram och viftar med svansen och får en spark till svar.

Han skämdes, men han ryckte i alla fall på axlarna:

– Jag vill inte bli antastad.

Det dröjde åter en stund, innan hon svarade. Det skedde med samma låga röst och ej heller nu såg hon upp:

– Du har väl antastat henne själv någon gång.

– Även i det fallet anser jag mig inte skyldig att skaka hand med henne för resten av mitt liv.

Hon såg ned i sin kopp, som om hon spådde i sumpen:

– Antag att jag inte varit närvarande? Skulle du också då ha varit lika ovänlig? Jag tror det inte.

Plötsligen såg hon på honom med stora, flammande pupiller:

⁵ Sannolikt var flertalet utlänningar i Montparnasses konstnärsbohem beroende av ekonomisk hjälp hemifrån, och nu hade tydligen julpengarna börjat komma.

– Hypokrit!

Hon hade viskat fram ordet, som när en tunn dolkklinga dyker visslande in mellan revbenen på en.

Sekunden efter satt hon åter lutad över sitt kaffe och drack det långsamt, tesked efter tesked som om det varit alltför varmt. Så skakade hon på huvudet:

– Nej, ni är alla lika.

– Förlåt, Harriet, jag var nervös.

– Vi är båda mycket nervösa. Ska vi gå?

Under vägen hem till hotellet talade hon om hemresan. Så och så dags kvällen efter skulle hon vara i Köln. Vad hittade han på då? Åt middag förmodligen. Och sen? Jag hoppas jag får gott väder mellan Kiel och Korsör. Känner du till den biten? Ibland är det som om hela Östersjön vräktes in i det där lilla hörnet och kokte som potatisvatten. Och så Köpenhamn. Dis eller regn. Hela Ströget svarta paraplyer, uppvikta byxor, uppdragna kjolar och galoscher.

Blanck gick vid sidan om henne och undrade vad hon tänkte på. Han förstod av hennes röst att tankarna ej voro fästade vid resan. Hon hade ej heller en enda gång frågat: Kommer du att sakna mig mycket?

Utanför hotellet stannade hon:

– Bengt, ska vi... Jag har ingen lust att gå ditupp. Jag... jag känner mig inte alls trött. Ska vi fara upp till Montmartre. Jag vill inte tänka i natt. Jag kan sova på tåget hela dan i morgon.

Hon såg på honom med en lång, frågande blick. Där låg ingen längtan efter zigenarorkester och dans i den.

– Som du vill, svarade han.

Plötsligen började tårarna söka sig väg utför hennes kinder. Utan att säga något skyndade hon förbi honom in i hotellet uppför trappan.

När han kom upp på sitt rum, hade hon stängt dörren mellan dem. På hans knackning svarade hon :

– Jag håller på att packa.

Han gick fram och tillbaka på golvet, väntade och lyssnade.

Han hörde, att hon grät...

- - -

När hon äntligen öppnade dörren, försökte han ett leende:

– Har du packat slut, min vän?

Hon blev stående framför honom, svarade med en böjning på huvudet och såg på honom med samma stora, frågande ögon:

– Bengt, vad tror du om mig?

– Vad jag tror... Vad jag tror om dig? Ska vi... den sista kvällen...

Hon andades häftigt:

– Ja, den sista kvällen. Ja, kanske för alltid.

– Vad menar du ?

– Jag menar: det beror på dig.

– På mig?

Hon såg sig hjälplöst omkring:

– Bengt, i kväll vill jag inga repliker, som inte leder någon vart, inga upprepningar av mina egna frågor och inga: vad menar du? Du vet vad jag menar. Jag förstår också att du helst vill uppskjuta samtalet, till dess du kan föra det på avstånd, i brevform. Men jag vill att du svarar rakt på sak. Du behöver inte vara rädd: jag ska inte gråta. Det stökade jag undan därinne. Jag ska inte heller ställa till några scener. Men vi *måste* talas vid. Där är en ting jag *måste* veta, innan jag reser. Jag måste veta det för att kunna känna någon glädje i jul, eller, om det är omöjligt, i alla fall veta, varför jag har skäl att vara olycklig.

Hon sjönk ned i länstolen med händerna sammanknäppta över knäna:

– Bengt, jag älskar dig. Egentligen borde jag väl vara glad däröver. Men jag var på det hela taget lycklig, innan jag mötte dig. Mycket lycklig till och med. Jag var fri. Jag hade uppgjort planer för min framtid. Nå... det kan inte hjälpas. Jag älskar dig. Säg mig, vad tror du om mig?

– Vad jag tror?

Hon log:

– Samtalet plågar dig. Men jag måste plåga dig en liten, liten stund. Sen ska jag inte göra dig ont mera. Vad tror du om mig som mänska?

– Harriet, jag vet att du är en mycket intelli...

Hon skakade tålmodigt på huvudet och log åter:

– Detta är nonsens.

Blanck steg upp och började gå av och an. Slutligen slog han ut med händerna:

– Svaret är inte mera nonsens än frågan. Om en mänska säger sin mening om en annan mänska till henne själv blir resultatet inte något annat än ändlösa diskussioner.

Hon skakade åter på huvudet:

– Jag ser att jag måste komma dig in på livet från ett annat håll. Jag började tydligen inte riktigt. Men jag var ivrig, otålig. Det var så mycket som berodde på ditt svar och ditt sätt att svara. Du har inte varit dig lik de sista dagarna, ända sedan jag talade om att jag skulle resa hem. Till en början trodde jag att du var ledsen för skilsmässans skull. Men jag förstod snart att det var något helt annat.

– Att jag inte älskar dig?

– Jag vet inte. Det är möjligt, att du älskar mig. Men det är alldeles säkert att du kunde ha älskat mig mera under andra omständigheter. Men avbryt mig inte. Du anar antagligen, när jag kom underfund med anledningen till ditt allvar. Jag sa någonting om att jag kände många män, som svärtade sina ögonbryn. Det var ett skämt. Och tydligen ett dumt skämt. Tror du att det är nödvändigt att ha varit i intim beröring med en man för att veta, om han målar sig.

– Förlåt. Harriet! När du fällde det yttrandet, kände jag det, som om jag skulle skrika högt. Jag var svartsjuk. Jag målade hin på väggen. Jag såg rött.

– Jag önskar du hade rätt. Men det var *inte* svartsjuka. Inte enbart. Det var framför allt någonting annat. Det är möjligt att du älskar mig, på ditt sätt. Men du föraktar mig också.

– Harriet! Harriet!

– Ta det lugnt, Bengt! Sitt ner! Jag ska uttrycka mig på ett sätt, som inte sårar ditt hypokritiska öra. Nej, du föraktar mig alltså inte. Men du är mycket, mycket sorgsen.

Hon blev sittande tyst en lång stund. Det var som om hon stängt sig inne bakom ett bittert leende. Så fortsatte hon:

– Du är mycket, mycket sorgsen, därför att man egentligen inte gifter sig med en kvinna man mött såsom du mött mig, une femme, avec qui l’amour a été simple. Naturligtvis, man gör det. Men innerst inne är det inte den kvinnan man *ville* gifta sig med. Omständigheterna tvingar en: man vill legitimera sitt barn. Eller också gör man det efter många års sammanlevnad: man har vant sig vid henne, hon har visat prov på att hon inte var sämre som kvinna därför att l’amour était simple. Eller också gifter man sig därför att man blivit för gammal för den skära oskulden.

Blanck hade sprungit upp som en stålfjäder. Han promenerade åter av och an:

– Harriet, jag har aldrig förr frågat dig om ditt förflutna.

– Till en början intresserade det dig väl knappast. Vi hade mötts och vi skulle skiljas. Det var ett galant äventyr. Först när talet föll på tanken att *inte* skiljas, började mitt förflutna intressera dig – och plåga dig. Varför ?

– Är det så oförklarligt? Du har själv kallat vårt förhållande ett galant äventyr. Harriet, jag älskar dig, ”på mitt sätt”, som du uttrycker det. Men jag älskar dig. Det är bara detta: det är en lång resa mellan äventyret till äktenskapet.

– Jag förstår, vad du menar. Du anser dig sakna garantier för min trohet. Du stöder ditt antagande på mitt förflutna. Jag är övertygad om att du aldrig för ett ögonblick ställt samma fråga till dig själv – visavi dig själv. Jag är övertygad om att den aldrig fallit dig in.

Hon skrattade till.

Han hade åter satt sig ned med huvudet lutat i händerna:

– Jag *kan* inte hjälpa det. Jag *kan* det inte. Jag känner det så. Generationer av män har känt det så. Du skrattar! Det är ologiskt! Jag *kan* inte hjälpa det. Så länge jag inte älskade dig, så länge det bara var ett äventyr, gjorde det mig ingenting. Men nu...

– Nu kan vi äntligen talas vid rakt på saken. Bengt, vad tror du om mig? Ska jag svara å dina vägnar: jag är inte en anständig flicka.

Efter en lång tystnad fortsatte hon med ett leende, som undgick honom, där han satt med händerna för ögonen:

– Du anser tydligen fortfarande, att man måste ha varit i intim beröring med en man för att veta om han färgar sina ögonbryn.

– Jag *vet*, Harriet, att jag inte är den första mannen i ditt liv.

– Hur kan du veta det?
– Behöver jag tala tydligare?
– Nej, men det är inte något bevis. Det trodde jag du visste.
– Jag förstår, att jag behöver tala tydligare. En kvinna, som aldrig förr varit i beröring med en man, handlar ej som du gjorde, när det skedde.

– Jag var inte tillräckligt sentimental! Få kvinnor är det vid min ålder, Bengt! Mycket färre än ni män anar. Men vi nödgas spela sentimentala, för att behaga er eller för att bibehålla er respekt för oss. Jag har aldrig frågat dig om ditt förflutna. Förmodligen anser du att det ej angår mig. Men du vill veta mitt.

Jag ska säga dig något, Bengt. Jag *kunde* ha ljugit för dig. Jag kunde ha förnekat allt. Jag skulle ha kunnat tvinga dig att tro mig. Jag skulle ha kunnat driva dig att blygas över dina lumpna misstankar. Jag skulle inte lyckas i natt. Det skulle ta några dagar att uppfostra dig, att rycka din sentimentalitet visavi kvinnan ur kroppen på dig. Eller jag skulle ha kunnat använda en annan väg. Jag skulle ha kunnat servera dig en rörande historia om hur jag var ung, hur jag älskade honom och hur han begagnade sig av min svaghet. Jag skulle ha kunnat göra det så hårresande, att du skulle ha gnisslat tänder och förbannat denne skurk. Det skulle inte ha varit så svårt, Bengt. Dummare kvinnor än jag har spelat det tricket och spelar det dagligen med män, som är klokare än du.

Hon lutade sig fram mot honom:

– Men jag vill det inte. Det lämnar jag åt dem av mina systrar, som behöver ljuga för sin framtids skull. När jag i kväll ville tala med dig, var det min tanke att berätta allt för dig. Jag såg att det plågade dig. Jag förstod, att du inte ville tala. Jag ville inte lämna dig ensam här utan att ha sagt något. Gud vet, vad du skulle kunna inbilla dig. Jag ville inte låta dig gå omkring och lida, när det inte var nödvändigt. Förstå mig, Bengt: jag trodde, jag *trodde*, att du skulle förstå. Jag hade många anledningar att tro det, från det ögonblick du sa: Comme c'est simple, l'amour, under dessa veckor vi varit lyckliga. Jag bedömde dig fel. Och nu är det för sent. Men sanningen ska du få veta. Du är inte den ende mannen i mitt liv. Du är den tredje. Jag har ingenting att förebrå varken dem eller mig själv. Och jag vill inte gifta mig eller leva tillsammans med en man, som sörjer över mitt förflutna. Comme c'est simple, l'amour!

Hon blev sittande en lång stund med blicken mot golvet. Så såg hon upp på honom och fortsatte:

– Jag lämnar dig nu, Bengt. Jag går in till mitt. Jag vill inte att du ska störa mig. Det tjänar ingenting till att förlänga samtalet. Din uppfattning om mig förändras inte genom att vi är tillsammans några timmar längre. Du tänker som generationer av män tänkt, säger du. Du kan inte hjälpa det. Och jag tror dig.

Hon reste sig upp, gick in på sitt rum och reglade dörren.

Han blev sittande länge orörlig med pannan i händerna. Slutligen tog han sin hatt och rock och gick ut. Han vandrade timtals omkring på gatorna. Först på morgonen, när Paris började göra sin toalett och locken lyftes från alla sop-tunnorna, stannade han framför ett hotell, ringde och begärde ett rum.

En ny bok af Gustaf Hellström⁶ Av Beth Hennings⁷

Hvarför inte om kvinnan tänka så här: intellektuellt är hon din like, det är bara det att hon attackerar en fråga från ett annat håll än du; moraliskt är hon kanske mer än din like: hon har oftare än mannen mod att erkänna, när hon är besegrad. Tro mig: bättre män än du har efter år och erfarenhet kommit till den åsikten. *Bland kvinnoföraktarna finner du utom den fixa idéns genier de torraste, fattigaste männen.* Och framför allt: hvad du än tänker om henne, tag henne på allvar.

Man väntar sig kanske att finna dessa ord i någon feministisk bok af kvinnlig författare, kanske rent af i ett agitatoriskt föredrag i den stora saken. Men – mirable dictu⁸ – man påträffar dem i stället i en roman af en författare med mycket manligt snitt, i *Gustaf Hellströms* i dagarna utkomna bok *Bengt Blancks sentimentala resa*. Och det är inte en tillfälligt inströdd reflexion i ett i öfrigt främmande material. Det är snarare en exponent för bokens grundidé. Ty så är det: Gustaf Hellströms senaste roman behandlar, så af manlig hand skrifven den än är, kvinnofrågan. D.v.s. inte den vanligaste frågan om kvinnans likställighet med mannen i det offentliga lifvet, utan på ett annat område, där de orättvisa männen ha svårare än någonsin att förstå frågan om likställighet, de rättvisa kanske däremot lättare än i fråga om rösträtt och lektorat, på det erotiska området.

Hvad Hellström vill framhäfva är den orimliga disproportionen mellan mannens egen sedligaandel och hans anspråk på kvinnan. Ja, han tvekar inte att gentemot dem, som hålla styft på att mannens fordran på kvinnans dygd är ett utslag af hans egen sedlighet, oförblommeradt sjunga ut:

I och för sig har mannens kyskhetskraft på kvinnan ingenting etiskt i sig. - -
- På närmare håll är det knappast någonting annat än tecken på fantasilös egoism, en brutal jätteaptit och en inte så litet löjlig själföfverskattning. När

⁶ Ur *Idun* nr 48, 25 november 1917.

⁷ Beth Hennings (1889–1971) blev fil.mag. i Uppsala 1913. Eftersom en fortsatt akademisk karriär ännu inte var öppen för kvinnor (detta ändrades 1923), så kom hon först att verka som lärare och författare. År 1935 blev hon Stockholms universitets första kvinnliga doktor i historia, med en avhandling om Gustaf III:s kronprinstid. Hennings var mycket engagerad i kvinnofrågor, bl.a. i sammanslutningen Nya Idun där hon var ordförande 1935–43. År 1939 blev hon rektor vid Högre allmänna läroverket för flickor på Södermalm i Stockholm. Hon var också politiskt verksam (liberal) och satt något år i riksdagen (1937). Därefter bl.a. ledamot av utlänningsnämnden. (Källor: Wikipedia och www.nyaidun.se)

⁸ Mirable dictu: underbart att säga.

Müller (en Ravailac, som blir sittlich entriistet och ej kan gifta sig med sin fästmö, som upptäckes ha "ett förflutet")⁹ af en eller annan anledning känner sig färdig för äktenskapet, skall flickan som hans val faller på, ha väntat på honom. Fantasilösheten, brutaliteten och löjligheten mildras något tack vare de kryddor den enkla anrättningen piffats upp med: estetiken och etiken. Men verkligt förstklassiga kvinnor ha genomskådat oss. Tyvärr, ty det är ganska förödmjukande att ertappas med att man innerst inne allra helst skulle vilja äta med fingrarna, direkt från fatet.

Men han skiftar ansvaret rätt, när han säger:

Balzac har sagt någonstans: kvinnans dygd är mannens största uppfinning. Detta är bara halfva sanningen. Det är lika mycket kvinnans egen. När någon gång en kvinna i en bok säger sanningen om sin sexuella känslövärld, desavoueras¹⁰ hon ögonblickligen af tio tusen andra, som stämpla henne som ett odjur, en skam för könet, en stackars vilseledd o.s.v. Kvinnan har gjort sitt bästa för att behålla herr Müller i en tro, som för öfrigt passar hans egoism utmärkt.

Boken skildrar en f.ö. rätt konturlöst tecknad ung författares konfronterings af allvarligare eller ytligare slag med en serie kvinnor. De äro, sedda ur hans synpunkt, af två slag: dem som han älskar, och dem som han studerar. De senare äro tre och representera hvar och en tre olika skeden i kvinnorörelsens historia. Det är modern, som, i sin kärlek och till sin personlighet oförstådd och förbisedd af en känslotorr, egocentrisk make, framleft sitt lif under den ödmjuka förtegenhet till hvilken gamla tider fostrade den kvinna, som led, men som innerst inne medvetet revolterar mot förtrycket. Där är den ryska kvinnliga läkaren, som med sitt kortklippta hår och sitt blossande, allt uppslukande hat till mannen, representerar kvinnoemancipationens slynår. Där är slutligen broderns f.d. fästmö, med ett märkt förflutet, nu den sansade kvinnoakskvinnan, som på grund af de bittra frukter hon själf fått smaka, känner genomsnittsmänniskans råa och kortsynta uppfattning af kvinnan som könsvarelse, men som inte sitter och surar ihjäl för det, utan ändå hugger i med friska tag i den praktiska gärningen.

Bland dem Bengt Blanck älskar, utgörs den centrala kvinnofiguren af en dansk flicka, Harriet Kemner, som för honom på ett ödesdigert sätt aktualiserar problemet: mannens och kvinnans moral. De komma att tillhöra hvarandra, i början med ytliga och lättsinniga känslor, men så småningom växer kärleken fram. Plötsligt kallas Harriet åter till hemmets hård, och det framstår då som nödvändigt, att om de fortfarande vilja tillhöra hvarandra, måste de gifta sig.

⁹ Parentesen är recensentens inskott i citatet. En Ravailac: en vivör eller rucklare. Sittlich entriistet (på tyska egentligen sittlich entrüstet): moraliskt indignerad.

¹⁰ Avfärdas.

Först då frågar Blanck efter hennes familj och får veta, att hon är dotter till en ansedd köpenhamnsk läkare. Han gripes nu af den smärtsamma tanken, att hon, hans älskarinna har en lifsnerv, som leder till samma samhällslager, samma traditioner, samma moral som hans. Han tänker den typiskt manliga tanken: ”Gudskelof att jag inte har en syster.” Bakom hvilken ligger det med- eller omedvetna: ”Ja, *jag* får – men inte du.”

Detta är emellertid ej det värsta. I sista stund kommer det fram, att Blanck inte är den första hon har gjort den äran, han är den tredje.

Då brister allt. Han har visserligen intet att svara på flickans framkastande, att hvad han kräver af henne har han aldrig kräft af sig själf. Han inser t.o.m. sin brist på logik, men han *kan* inte – ”generationer af män har känt det så - - - Så länge jag inte älskade dig, så länge det bara var ett äfventyr gjorde det mig ingenting. Men nu...”

De skiljas, men innerst bränner och jagar honom kärleken alltjämt, och till sist beslutar han att be om förlåtelse, att göra allt godt igen. Han kommer till Köpenhamn, men endast för att motta det sista, förkrossande slaget: Harriet upplyser om att hon ämnar gifta sig med en annan man, som länge ehuru obesvaradt älskat henne. Hon förklarar saken så: ”Jag älskar honom inte, och han vet det. Men jag längtar efter ett hem, och han är en människa.”

Så har problemet han inte kunde lösa vållat hans olycka. Hans nedärfda sedliga indignation å *hennes* vägnar har kastat slagskuggor emellan dem, fastän de älska hvarandra, och förmörkat deras lif.

Hur vill Hellström lösa problemet? Det förefaller som han ville göra det rättvist – och maskulint: låt kvinnan ha samma rättigheter som mannen. Det kunde ju tänkas en annan: låt mannen ha samma tvång som kvinnan. Det vore högre, men säkerligen anser förf. sin standpunkt mänskligare. – Problemet är som bekant gammalt som gatan, försöken att lösa det likaså. Hellström är långt-ifrån den förste. Hans försök kan i hög grad diskuteras. Man må emellertid ställa sig med eller mot författaren i denna punkt, ett finns dock, som gör att vi ta honom på allvar, medan vi rycka på axlarna åt så många andra mäns sätt att behandla hithörande frågor. Det är själfva hans grepp om ämnet. Det är den starka mänsklighet, det djupa förstående för de stackars människobarnen och för kvinnan, den i sann mening *medlidande* grundkänslan, som ligger under det mesta Hellström skrifver. Det är det som gör att äfven de, som kanske reservera sig mot mycket i Hellströms tankegång, böra älska en sådan motståndare mer än en hel del af sina meningsfränder.

Beth Hennings

Gustaf Hellströms nya roman¹¹

John Landquist¹²

Två drag karaktärisera Gustaf Hellström som författare: humor och kritisk analys. Det humoristiska sinnet ger hans böcker strimmor av ett leende som har behag, och det är kanske mest när han kunnat se människor och händelser genom humorns prisma som han varit gestaltskapande och givit fenomenen ett självständigt liv utanför den egna subjektiviteten. Likvisst har det kritiska lynnet varit en ännu värdefullare egenskap för hans produktion, försåvitt det drivit hans reflexion vidare mot sanning eller det väsentliga i erfarenheternas komplexer. Det är utmärkande för huvudpersonerna i hans senare böcker att de rikta kritik mot sina egna karaktärer, med de livsvärden som bära dem och de människor med vilka de står i förbindelse. Hellström älskar psykologiska och etiska analyser. Och det är ärliga analyser han gör. Han har inte stannat vid konstnärliga schabloner, inte hamnat i fördomar, vartill livet lockar flertalet. Det är denna författares bästa drag att han inte går udenom problemen, utan försöker tränga mitt genom dem. Man ser stundom hur en författares syn i hans nya blir suddigare och grumligare. Hellströms böcker ha, tack vare hans criticism, blivit friskare och klarare med åren.

Det bästa provet därpå ger hans nu utkomna roman. Det är en originell och god bok. Den står på ett högre sedligt plan än någon tidigare av honom. Med sin skildrings knapphet och sitt klara inre sammanhang, som visa de uppträdande gestalterna och det egna syftet fullt kritiskt genomtänkta, är den konstnärligt överlägsen den stora näst föregående romanen *Kring en kvinna*. Men det är ett epiteta mera av mänsklig än konstnärlig art varmed det närmast faller en in att karaktärisera det intryck boken gör: humanitet. Det råder en fri syn i denna bok, som mycket tilltalar.

Den historia här berättas vill meddela en bestämd uppfattning på det erotiska området. Bokens hjälte ingår i Paris en förbindelse med en ung dam ur den konstnärliga världen. Den är en kort tid lycklig utan moln och frågor. Men då hon inför en skilsmässa röjer att hon älskar honom och valet av äktenskap träder inför parterna, yppar hon fritt att hon tidigare haft ett par andra förbindelser. Mannen är ej vuxen denna situation. Hans tvekande uppförande förolämpar henne. Hon erfar att hon i detta, misstänksamma och halva sinne icke har det hon söker. När han efter en tid, viss att han älskar henne, reser till henne, avvisar hon honom.

¹¹ Recension i *Dagens Nyheter* den 21 november 1917.

¹² John Landquist (1881–1974) var litteraturkritiker och från mitten av 30-talet under ett tiotal år professor i pedagogik och psykologi. Han var sedan ungdomsåren i Stockholm i början av seklet god vän med Gustaf Hellström, som porträtterar honom som ”filosofen” i romanen *Det var en tjusande idyll* (1938). Vid tiden för recensionens tillkomst var Landquist ännu gift med Elin Wägner.

Sensmoralen av denna korta historia är den att mannen, som följer gamla instinkter och traditionell åskådning, ej är mogen en stolt och uppriktig kvinna. Han förkastas emedan han, delaktig av det kvinnoförakt som hyses av alla svaga och tvivelaktiga män, icke förmår rätt se hennes ära och hennes hela hängivenhet. Kvinnan fordrar att se sin kärlek besvarad med tro hos mannen; eljest fladdrar den och slocknar. Hon fordrar att möta samma starka uppriktighet hennes egna känsla äger.

Det är ett levande och högt beläget problem författaren härmed berört.

Men han har icke stannat vid den individuella etiska konflikten. Med tillhjälp av några flankerande episoder utvidgar han romanens tendens till ett angrepp på hela den konventionella och hypokritiska åskådning som icke tillåter kvinnan sexuell frihet och ständigt antastar kärlekens rätt att vara privatsak. Han låter en rösträttskvinna, hjältens väninna, beröra den skandalösa franska fejden mot mme Curie, och med utgångspunkt härifrån berätta sitt eget, i någon mån analogt öde i en småstadskrok i Sverige. Med denna unga rösträttskvinna skymtar i en hastig skiss den internationella kvinnorörelsen i romanen. Det är, såvitt känt, första gången man i en svensk bok av manlig författare sett kvinnorörelsen omtalad med någon sakkunskap och sympati.

Slutligen får hjältens mor genom ett själlöst äktenskaps historia, berättad i ett brev till sonen, belysa en äldre generations genomlidande i tystnad och tålmod av sin låga värdeuppskattning i egenskap av kvinna.

Det är konstnärligt prisvärt att författaren inte genom någon tillrättalagd skildring onödigt bereder publiken väg till biträdande av hans tendens. Det kan tvärtom antagas att den okonventionella inledningen till historien är ägnad att utmana fördomar och att läsare finnas som anse det rätt och naturligt att det gick som det gick. Men andra skola uppskatta poesien i den ljusa idyll här skildras och hur de ord som ge dess formel äro vackra: *Comme c'est simple, l'amour!*

Författarens komiska fantasi inströr här och var lekfulla inpass och episoder i den lyriska intrigen. Särskilt förekommer det en boyscouthistoria som bereder mycken fögnad.

Gustaf Hellström är att lyckönska till sin intressanta bok. Det är roligt att se författare av denna generation hedra sig och gå framåt!

J.L. (John Landquist)

Inför ett nytt år

Tal av Gustaf Hellström i radio nyårsafton 1942¹³

Det uppdrag som radiotjänst traditionsenligt anförtrott en svensk medborgare, att nyårsnattens sista timma, rikta några ord till lyssnarna ut över Sveriges land, det uppdraget har under de senaste åren blivit allt tyngre. Vi står nu inför det fjärde nyåret av det andra av de världskrig som hemsökt mänskligheten under loppet av endast ett kvarts sekel. Miljoner soldater har stupat, stora delar av blomstrande städer har lagts i ruiner, civila av alla åldrar har dödats eller lem-lästats, krigsfångar i tusental har omkommit av brist på vårdmedel och näring, hungern hemsöker civilbefolkningen runt om i Europa och Asien, och en hel folkras har långsamt och grymt decimerats. Och ändå står vi, som det för en tid sedan påpekades från krigförande håll, endast vid slutet på början. Inför sådana fruktansvärda fakta och i en stund som denna tänker jag på några rader i en dikt, som en då ung skald vid namn Sven Lidman skrev för över trettio år sedan: "Vi bära blod på våra händer, blod fläckar våra steg och våra själar hava lidit mycken skam." Ja, sannerligen, blod fläckar mänsklighetens gärning, och den skam, som under de senare åren övergått våra själar, har säkerligen aldrig varit större än nu. Skall mänskligheten verkligen orka att, samtidigt som den tappas på allt mera blod, tyngas av en allt större skam?

August Strindberg, som kanske i högre grad än de flesta av sina samtida hade att kämpa med själens demoner, brukade säga, när skuldbördan blev honom för övermäktig: "Stryk över och gå vidare!" Det är en metod som kanske är möjlig att genomföra, när det gäller den enskilde individen. För samhället, för folket, nationen, mänskligheten gäller den inte. Det är inte nog med att vi, nu levande samhällsmedlemmar, släpar våra gemensamt begångna misstag och missgärningar med oss: vi överantvarar dem också till våra efterkommande. Om det i något enstaka fall kan tänkas att individen endast ansvarar för sig själv och sina egna handlingar, så är detta omöjligt, när det gäller samma individ som samhällsmedlem. Här gäller den hårda lagen: *en* för alla och *alla* för en. Så enkelt, så fruktansvärt enkelt förhåller det sig. Vi kan *inte* stryka över, och vi *måste* gå vidare.

Alla de som vid något så när mogen ålder upplevde förra världskriget, det som å ena partens sida utkämpades för att göra slut på *alla* krig, vi vet med vilka be-
drägliga, för att inte säga dåraktiga förhoppningar man såg framtiden an. En ny tingens ordning skulle byggas upp på den gamlas ruiner, massgravar och av

¹³ Talet publicerades i *Studiekamraten* (årg. 25, nr 1. 1943 01 01) och illustrerades med ett par skisser som Hilding Linnqvist gjorde inför utförandet av sin berömda freskomålning i Östersunds kyrka, byggd åren 1941–42. De symboliska skisserna, varav den andra fått rubriken "Det döda trädet", påminner om den dåtida människans och hela den mänskliga kulturens utsatta situation och blir på så vis goda illustrationer till allvarsorden i Hellström nyårstal.

projektiler sönderplöjda åkerfält. Demokratin skulle frälsa världen. Man räknade visserligen med en del svårigheter. Man räknade med en övergångstid, under vilken människorna skulle veta att anpassa sig till normala, fredliga förhållanden. Man räknade med jordklotets oerhörda resurser och livets egen läkekraft. Vad man däremot inte räknade med var förlusten av de andliga värden, som blodbadet åsamkat mänskligheten. Man fattade inte heller, vad det betydde att miljoner unga liv – oftast fysiskt och psykiskt de värdefullaste – inte längre skulle kunna tagas i bruk för det jättearbete som väntade. De låg i massgravarna på slagfältet. Man förstod inte, man kunde kanske, av brist på erfarenhet, inte förstå. Att några år av krigets brutalitet gjort människorna, också de som förskonats från förödelsen, brutala, känslolösa, rotlösa, förtvivlade, förgäves sökande efter någonting att tro eller hoppas på. Man räknade inte med att den långvariga rotlösheten och den därav förorsakade desperationen skulle alstra en moralisk hållningslöshet, som stod i omvänd proportion till den ansvars känsla och den moraliska motståndskraft som återuppbyggnadsarbetet krävde.

Hilding Linnqvist: Studie till väggmålning i Östersunds nya kyrka.

Nu vet man inte bara vad kriget är utan också hur freden kan gestalta sig. Vi har sett, hur krigströtthet, knapphet, nöd, hopplöshet, ansvarslöshet, förtvivlan och desperation kan föra människorna på vägar, som leder så långt bort från mänsklighetens mål, att de av oss, som är gamla nog att ha känt en annan, en mildare värld och en lagligare tingens ordning, med förskräckelse inför den växande rättslösheten frågat oss: är detta möjligt? Vi har upplevat och upplever ett

Europa så djupt sjunket. Vi har sett individer och folk och raser självmant eller med våld så behandlade, att vi endast med en känsla av blygsel kunnat kalla oss för människor.

Så förhåller det sig. Det är ett faktum som inte kan och inte bör förbigås i den stund, då kyrkklockorna om några minuter ringer in ett nytt år. Vi är nära botten av våld och grymhet. Våra själar hava lidit mycken skam, och de har sargats till den grad, att likgiltigheten, det medvetna eller omedvetna behovet att fly från vad som rör sig omkring och inom oss blivit en självbevarelseinstinkts nödfallsutväg, en av de få möjligheter som ännu återstår oss för att bevara en gnista hopp, en gnista tro på framtiden. Så långt har det gått.

En gnista hopp. En gnista tro. Finns det någonting i det som sker, som kan hålla den gnistan vid liv? I allt det mörker som omger oss, mot bakgrunden av massförintelser och massförödelser, hör vi då och då en stämman som kommer våra tunga hjärtan att slå snabbare. En engelsk skald har en gång skrivit en saga om en näktergal, som lät en törnrostagg tränga in i sitt hjärta för att det därur skulle växa en underbar ros. Och medan taggen trängde allt djupare in, sjöng fågeln med allt klarare röst, till dess den dog. Jag har, på eget bevåg, under de senaste

åren diktat om den sagan och låtit en experimentellt anlagd person sticka taggen in i näktergalens hjärta. Men fågeln dör inte. Ju djupare taggen tränger in i dess bröst, desto underbarare sjunger den. Dess röst har aldrig varit klarare, dess melodi aldrig rikare. Det är en sådan sång vi hör runt omkring oss. Vi behöver inte ens lyssna spämt för att förnimma den. Mitt genom krigslarmet når den våra öron från öster och väster, från sydväst och långt nere från södern. Det är människoanden som sjunger den, och ju hårdare trycket blir som den utsätts för, desto renare ljuder sången. Den blir till en hymn, en hymn till friheten, till människans värde och värdighet, till människoanden som aldrig kan krossas. Den hymnen är som ett knippe solstrålar, som brutit genom de blodröda, brandröks-tyngda molnen och tränger fram allt starkare och bredare. Att ha hört den hymnen stiga från halvsvultna, andligt och kroppsligt pinade, kanske döende – det är ett under, ett av de största jag för min del bevittnat under ett snart långt liv.

Det finns andra ljuspunkter. Också de har sin ljuskälla i frihets- och rättfärdighetskravet. En gång, för tjugufyra år sedan, då de krigströtta och nervskakade soldaterna vände hem efter sitt blodiga värv, hette det att samhället skulle ordnas så, att det blev värdigt hjältar att bo, arbeta, och bilda familj i. Vi vet att det *inte* blev så, inte ens i det land, från vilket parollen kom. Samhällena, som hjältarna skulle leva i, blev i stället samhällen för arbetslösa att hanka sig fram i på ett njuggt arbetslöshetsunderstöd och i en ständig känsla av otrygghet, som undergrävde individens livsmod, initiativkraft och självrespekt. Det syndades *mycket* på denna punkt, inte minst i de stora demokratierna. Inte *hela* skulden, men en inte ringa del av den måste läggas på egoismen, klassintressena, de i generationer nedärvda tänkesätten och levnadsvanorna. De gjorde sig åter breda, så fort tacksamheten över räddningen hunnit sjunka till botten. Miljoner och åter miljoner människor måste oförskyllt föra en existens, där fruktan för morgondagen var den ständige följesvennen på gatan och i arbetet och stamgästen i hemmet.

Det är sant, att ingen jordisk makt kan frigöra människan från känslan av otrygghet. Själva livets väsen är otrygghet. Och otrygghet föder fruktan. Det finns en fruktan som är av godo: den leder till ödmjukhet. Men det finns en fruktan som är av ondo: den leder till hat, förtvivlan och revolt. Det är fruktan för morgondagen, fruktan för att man när som helst, av anledningar som man inte kan bemästra, finner sig berövad möjligheten att försörja sig och de sina. Och den fruktan *kan* avlägsnas. Det är inte rätt, att hela folkklasser ska behöva leva med denna fruktan ständig i sina hjärtan. Alla är inte födda lika, och alla är inte skapade lika. Men liksom det i demokratiska länder finns en likhet inför lagen, så bör det också i demokratiska länder finnas en likhet inför *livet*: den att inte oförskyllt nödgas kämpa med materiella umbäranden och nöd. En del har redan gjorts för att införa den likheten. Men långt ifrån tillräckligt. Man är fullt medveten om detta faktum. Det är också därför, som man nyligen i England framlagt

en genomgripande plan för att avlägsna känslan av materiell otrygghet hos de medborgare, som i högre grad än andra är utsatta för tillfälligheternas spel och omständigheternas makt. Det är också därför, som man i Förenta staterna sysselsätter sig med frågan om hur svälten och av mångårig undernäring förorsakade sjukdomar ska kunna hävas i de krigshärjade och härtagna länderna. Mellan dessa båda planers förverkligande och ett allas krig mot alla finns knappast något alternativ. Man har att välja mellan det ena eller det andra: trygghetskänsla eller kaos. Det har dessbättre, inte minst på grund av bombningen av civilbefolkningen, vuxit fram en stark samhörighetskänsla mellan människa och människa, en djup känsla av ödesgemenskap, som det förra kriget inte kunde uppvisa, i varje fall inte i samma grad som nu. Den känslan får inte förflyktigas som för ett kvarts sekel sedan. I den och i frihetskravet, nationens likaväl som individens, ligger det enda hoppet för framtiden. Frukten för morgondagen *måste* avlägsnas, som den farsot den är. Och man vet det.

Minuterna går. Snart börjar klockorna ringa. Här hemma hälsar vi det nya året som ett fritt folk. Med ljusen vänligt lysande från fönsterna i stad och på land. Valfägnaden på nyårsbordet har krympt samman. Umbäranden och fattigdom är oss tyvärr inte främmande. Men vi är fria. Och vi kan känna oss fria, med inte alltför skamfilad värdighet. Vi har så småningom vunnit en till en början motvillig respekt, vi har vunnit förståelse för vårt säregna läge och till och med uppskattning från våra bröder och grannar. Vi är inte längre avundade eller sedda över axeln för den nåd som vederfarits oss. Vi har fått mottaga starka vittnesbörd om varma känslor från systrar och bröder i öster, väster och sydväst. De har, i ord som inte kan misstydas, uttryckt sin tacksamhet för vad vi gjort dem. Men de väntar ännu mera av oss, lekamligen och, inte minst, andligen. Och de har rätt att vänta det, Därest fortfarande fred med värdighet beskärs oss, står vi nu inför en uppgift, kanske lika stor som den, som den store Gustaf Adolf en gång såg sig ställd inför. Vi betyder visserligen inte mycket ute i stora världen. Men vi kan betyda något i vår vrå av världen, om vi rätt fattar vår uppgift och fullföljer den. Uppgiften för oss, som förskonats från kriget, är att bistå dem som är oss nära, bistå dem med de materiella möjligheter som står till vårt förfogande, och med de ännu inte alltför hårt pressade andliga resurser som vi äger. Försummar vi den uppgiften, då har vi också försummat den väsentliga plikt, som åligger oss. Men förutsättningen för att uppgiften ska kunna förverkligas är den ständigt levande känslan av det ansvar, som vårt eget samvetes röst bjuder oss att axla.

Låt oss därför, innan det nya året rings in, där vi sitter i våra hem eller hälsar årsskiftet på offentliga platser och lokaler, fatta varandras händer till en ring, som omfattar hela Sveriges land, och ur djupet av våra hjärtan säga oss själva och varandra: Jag vet min uppgift; jag känner mitt ansvar. Då, och först då kan vi, också i denna bloddränkta tid, önska varandra ett gott nytt år.

Baksidestexten till volym 5 i skriftserien:

Resa i Stalins Ryssland

Gustaf Hellströms reportage från
Sovjetunionen sommaren 1937

Sommaren 1937 reser författaren och journalisten Gustaf Hellström till Ryssland, där den stora revolutionen inom kort kan fira sitt tjugårsjubileum. Den nya staten har föresatt sig att forma den nya och bättre människan. Sovjetunionen är på 30-talet löftets förlovade land för många, i en tid då fascistiska och nazistiska idéer vinner terräng och redan härskar i flera europeiska stater. Men bilden av det väldiga landet i öster är på intet vis entydig. Tvärtom! Sovjetunionen – ett marxistiskt helvete eller ett paradiset i Lenins anda?

Efter hemkomsten publicerar Hellström i augusti och september 1937 så många som 13 omfångsrika artiklar i *Dagens Nyheter*, om och kring den flera veckor långa resa som fört honom från Leningrad i norr till Krim i söder.

Hellström ger ett mångfacetterat porträtt av den sovjetiska vardagen. Artiklarna handlar bland annat om livet i de stora städerna, om kvinnornas klädsel, om arbetarnas situation, om jordbruket, om fritiden och om semesteridyllen på Krim. Han får också tillfälle att höra Stalin tala i egen hög person.

Då Hellström besöker Sovjetunionen sommaren 1937 har den intensiva förföljelsen av den stalinistiska regimens förmenta eller ibland kanske verkliga inre fiender nått en höjdpunkt. Hellström är väl medveten om detta. I Moskva hänger terrorn "som ett blymoln över staden", skriver han.

Under den ironiska titeln *Vägen till paradiset* publiceras Hellströms artiklar i slutet av 1937 som bok. I ett tackbrev skriver Sveriges man i Moskva, envoyé Eric Gyllenstierna: "Tillåt mig säga, att jag läst den ... med allra största behållning och tillfredsställelse över att äntligen få taga del av en skildring, som ger en så exakt, väl avvägd och suggestivt verklighetstrogen bild av förhållandena här i olika avseenden."¹⁴

Boken föreligger här i en kommenterad nyutgåva inom ramen för Gustaf Hellström-sällskapets skriftserie.

¹⁴ Det visar sig att Eric Gyllenstierna och Gustaf Hellström kände varandra sedan studentåren i Lund i början av seklet. De skrev bägge in sig på universitetet höstterminen 1900. Pikant nog tycks Hellström ha använt Gyllenstierna som förebild till en romankaraktär, nämligen Stellan Petreus rival om Gertrud Bondesson i romanen *Sex veckor i Arkadien* (1925): en ung snobbig adelsman vid namn Nils Mannerschiöld. (Källa: Sture Lilja: "Gustaf Hellström i Lund". *Svensk litteraturtidsskrift* 26 1963.)

Hellström-Nytt...

Bokfestivalen i Kristianstad

Den sista litterära vandringen för denna sommar går i Gustaf Hellströms fotspår fredagen den 8 september. Vi startar i Gustaf Hellström-rummet på stadsbiblioteket och fortsätter till Hellström-miljöer i Kristianstad centrum. Vandringen beräknas ta cirka 1,5 timme. Start kl 16. Kostnad 20 kr.

Bokbord på Östra Boulevarden. Lördagen den 9 september ordnar vi som vanligt bokbord där vi säljer Hellströms skrifter men också våra egenproducerade volymer i skriftserien m.m.

Bokpresentation. Vår nya bok i skriftserien, *Resa i Stalins Ryssland. Gustaf Hellströms reportage från Sovjetunionen sommaren 1937*, kommer att presenteras i ord och bild i Regionmuseets hörsal lördagen den 9 september kl 12.00. Boken finns att köpa i samband med presentationen och vid bokbordet. Den kan naturligtvis också köpas eller beställas i bokhandeln som vanligt.

Bokmässan i Göteborg

Gustaf Hellström-sällskapet kommer att finnas på plats bland de övriga litterära sällskapen på Bokmässan, som går av stapeln 28 september –1 oktober. Liksom förra året kommer vårt sällskap att dela monter med Svensk Presshistorisk Förening. Vi säljer Hellströms skrifter men också våra egenproducerade volymer i skriftserien m.m.

Våra programinslag vid mässan:

Torsdagen den 28 september 13:00–13:30 talar Roland Persson över ämnet **”Gustaf Hellström och kampen mot diktaturerna”**.

Lördagen den 30 september 11:00–11:30 talar Disa Lundgren över ämnet **”Gustaf Hellströms resa i Sovjet 1937”**.

Höstmötet

”När bekräftelsen kom – Gustaf Hellström och året 1942”

Söndagen den 22 oktober kl 15 anordnas sällskapets sedvanliga höstmöte. Vi uppmärksammar 75-årsminnet av Hellströms inträde i Svenska Akademien i december 1942. Några månader tidigare hade han fyllt 60 år. Med utgångspunkt i tidningsklipp och annat samtida material talar Lennart Leopold kring det minnesvärda Hellström-året 1942.

Styrelsen hälsar alla medlemmar och andra intresserade välkomna på våra evenemang!

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Lennart Leopold, Floravägen 74, 291 43 Kristianstad.

Mailadress: gustaf.hellstromsallskapet@gmail.com

Hemsidans adress: www.gustafhellstrom.se

Styrelse: Disa Lundgren, ordförande; Roland Persson, kassör; Bo Silverbern, sekreterare; Viveca Dettmark, Bengt Granstrand, Hugo Karlsson, Lennart Leopold, Anders Tell och Margareta Wingårdh, ledamöter.

Hedersmedlemmar: Christina Hamrin och Daniel Soutine.

Ständigt medlemskap: Helge Grünbaum och *Kristianstadsbladet*

Medlemsblad, redaktör: Lennart Leopold

Skriftserie, redaktörer i olika konstellationer år för år: Lennart Leopold, Disa Lundgren, Jane Mattisson Ekstam, Roland Persson samt Sigurd Rothstein

Hemsida, redaktör: Lennart Leopold

Facebooksida, redaktör: Anders Tell

Medlemsavgift: 125 kronor för enskild medlem, 50 kronor för familjemedlem. Engångsavgift för ständigt medlemskap 2000 kronor. Medlemsavgiften betalas på **bankgiro 5584-8147**. Glöm inte att skriva ditt namn och adress!

Sponsring eller annat stöd: Folkuniversitetet, Handelsbanken, Kristianstad Bokhandel, Kristianstads kommun samt Svenska Akademien.